

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.3.17

Kateryna Sakharova

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3838-5730>

Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

AREAS OF ACITIVITIES OF ENTITIES ENGAGED IN MANAGEMENT OF THE INITIALIZATION OF INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE REGION IN THE CONTEXT OF ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Катерина Сахарова

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ ІНІЦІАЛІЗАЦІЄЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

The article attempts to identify entities engaged in the management of the initialization of the intellectual potential of the region in the context of sustainable development.

According to the author, they include regional state authorities, local self-government bodies, leading enterprises of the region, and higher education institutions, as well as public administration structures.

It is substantiated that in the conditions of development of the information society in Ukraine, and the rapid growth of the population mobility, a new system of managing the initialization of intellectual potential should be formed as one of the main tools of the regional development.

The process of the initialization of the intellectual potential of the region depends on priorities of the regional development, which serve as strategic benchmarks for the movement of a particular society, being formed as a result of social transformations.

Keywords: intellectual potential, initialization of intellectual potential, region, public administration, management entities, sustainable development, regional governance, state authorities, local self-government bodies.

Постановка проблеми. В умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади, реформування державної регіональної політики проблема забезпечення трансферу знань та інновацій стає пріоритетом програм соціально-економічного розвитку регіонів. Вирішальне значення має визнання інтелектуального потенціалу регіону не тільки як драйвера економічного зростання, але й у контексті забезпечення підвищення якості життя населення регіону. На жаль, за попередні роки спостерігається прискорена деінтелектуалізація багатьох сфер суспільного розвитку, обумовлена невисоким рівнем затребуваності результатів інтелектуальної діяльності, недостатнім захистом інтелектуальної власності, низьким попитом на інтелектуальний продукт. Унаслідок цього відбувається «відтік інтелекту» під впливом процесів внутрішньої та зовнішньої професійної мобільності, носії знання старішають, а молодь самостверджується в сегментах більш престижних та матеріально за мотивованих професій.

У зв'язку з цим зростає необхідність в обґрунтуванні і розробці сучасних концептуальних підходів та практичних рекомендацій з управління формуванням, розвитком та відтворенням (ініціалізацією) інтелектуального потенціалу регіону. Актуалізується необхідність теоретико-методологічного пошуку та обґрунтування ефективних механізмів управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону,

що функціонують на основі врахування усіх чинників та умов, що сприяють прискоренню цього процесу та забезпечують поступальний і сталий регіональний розвиток.

Відтак, постає актуальне для науки публічного управління та адміністрування завдання щодо аналізу перспективних напрямів збереження, накопичення та використання інтелектуального потенціалу регіону в умовах децентралізації в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку інтелектуального потенціалу регіону ввійшла в коло наукових інтересів таких науковців: О. Веретенникова¹, І. Глізнуца², В. Гунько³, Л. Дибачка⁴, О. Дикань⁵, С. Манів⁶, О. Моліна⁷, Т. Носова⁸, П. Перерва⁹, В. Петренко¹⁰, І. Ревач¹¹, В. Ткаченко¹², І. Чичкало-Кондрацька¹³, Г. Чумаченко¹⁴ та ін.

Виділення раніше не виділених частин загальної проблеми. Переважна більшість публікацій сконцентрована на економічній складовій розвитку інтелектуального потенціалу регіону, натомість вплив суб'єктів управління на реалізацію цього процесу до цього часу не привернув увагу дослідників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення суб'єктів управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону як каталізатора сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ефективне управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону (далі – ІПР) – це сукупність цілеспрямованих впливів на міру його здатності при даному рівні свого розвитку в конкретному просторово-часовому континуумі реалізовувати можливості, що містяться в його наявних інтелектуальних ресурсах, з метою забезпечення пріоритетів регіонального розвитку на основі сукупності знань, інформації, інноваційних технологій, інтелектуальної власності та здатності до цілепокладання та ціледосягнення, яка перманентно відтворюється.

Спробуємо визначити завдання, що постають перед кожним з суб'єктів управління ініціалізацією ІПР.

Суб'єктами управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону (далі – ІПР) стають не тільки регіональні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а й

¹ Веретенникова, О.В., Крикун, Н.О. (2012). Методика оцінки інтелектуального потенціалу регіону. *Інноваційна економіка*, 7, 131-140.

² Глізнуца, І.О. (2016). Визначення складових та оцінка інноваційного потенціалу регіону. *Технологический аудит и резервы производства*, 3/5(29), 11-14.

³ Гунько, В.І. (2009). Інтелектуальний потенціал регіону: сутність, структура, проблеми формування та використання. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*, 153, 95-100.

⁴ Дибачка, Л.М. (2011). Сутність поняття інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал як економічних категорій. *Економічний вісник університету*, 17. <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Dyba.pdf>

⁵ Дикань, О.В. (2015). Концепція формування інтелектуального потенціалу регіону для активізації інноваційного розвитку промислових підприємств. *Науковий огляд*, 11, 21. <<https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/647>>.

⁶ Манів, С.З. (2008). Організаційні, фінансово-економічні, соціальні проблеми реалізації інтелектуального потенціалу регіону. *Економіка та держава*, 5, 108.

⁷ Моліна, О.В. (2012). Інтелектуальний потенціал регіону як джерело та міра його інноваційності. *Проблеми науки*, 5, 9-14.

⁸ Носова, Т.І. (2014). Економічна сутність категорії «інтелектуальний потенціал». *Механізм регулювання економіки*, 2, 159-166.

⁹ Перерва, П.Г., Глізнуца, М.Ю. (2015). Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 4, 11-19.

¹⁰ Петренко, В.П. (2006). *Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 352.

¹¹ Ревач, І.О. (2015). *Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України: проблеми теорії та практики*. Львів: ЛьвДУВС, 416.

¹² Ткаченко, В.А. (2012). Концептуально-аналітична система компетенцій формування інновацій зростання інтелектуального потенціалу. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*, 1 (5), 1, 404-428.

¹³ Чичкало-Кондрацька, І.Б., Теницька, Н.Б. (2012). Наукові підходи до розуміння економічної сутності категорії «інтелектуальний потенціал регіону». *Ефективна економіка*, 8. <<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1309>>.

¹⁴ Чумаченко, Г.В. *Методи оцінки інтелектуального потенціалу в умовах трансформаційної економіки*. <<https://www.hozpravo.snu.edu.ua/chumachenko.doc>>.

провідні підприємства регіону та заклади вищої освіти (далі – ЗВО), а також структури публічного управління. Це пов'язано з інтеграцією освіти, науки і виробництва. У результаті узгоджених дій усіх суб'єктів управління ІППР в суспільстві докорінно змінюється ставлення до системи освіти, до підготовки фахівців, змінюється свідомість керівників промислових підприємств і установ наукового обслуговування, підвищується культурний рівень населення регіону. На наш погляд, це – взаємообумовлений вплив. Розвинуте громадянське суспільство не можливе без залучення духовної енергії інтелектуальних груп населення, які створюють та траншують національні та культурні цінності, зразки поведінки, систему морально-етичних настанов.

Безумовно, ключовим «гравцем» є регіональні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, адже вони визначають пріоритетні напрями розвитку усіх сфер життєдіяльності регіону, у тому числі економіки, сфери наукових досліджень, інноваційної та освітньої політики тощо.

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо ініціалізації ІППР полягає у реалізації соціального планування, соціального прогнозування, соціального проектування та соціального програмування.

Відповідно Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 р. від 6 серпня 2014 р. № 385¹, регіональні і місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування визначають пріоритети соціально-економічного розвитку, потреби у підготовці спеціалістів (відповідно напрями та форми розвитку освіти), орієнтацію та форми наукових досліджень, сфери впровадження інновацій та композицію організаційних структур, які забезпечують цю діяльність (Таблиця 1).

Регіональні органи влади, також як і центральні органи влади, спільно з провідними підприємствами та закладів вищої освіти регіону визначають пріоритетні напрямки економіки регіону (з урахуванням особливостей регіону, таких соціально-економічна система, розвиток промисловості регіону, сільського господарства, стан ресурсного потенціалу, в т.ч. ІППР:

- пріоритети сталого розвитку;
- пріоритети державного рівня – їх функція полягає у встановленні стратегічних орієнтирів в масштабі держави;
- пріоритети регіональні – назва визначає їх функцію;
- пріоритети галузеві – відображають специфіку науково-технічного розвитку галузей народного господарства;
- пріоритети, що відображають думку і погляди наукової спільноти, що існують незалежно від того, як представлені пріоритети центрального або регіонального рівня;
- пріоритети ринкові, які диктуються кон'юнктурою ринку науково-технічної продукції².

При розробці принципів реалізації пріоритетів необхідно орієнтуватися на середньо- і довгострокові прогнози. При цьому враховується сучасний стан інтелектуального потенціалу та реально сформована система напрямів інноваційної, науково-дослідної та освітньої діяльності регіону.

Національні цілі і пріоритети соціально-економічного розвитку сформульовані в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»³, а також конкретизовані в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.⁴. У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна»⁵ визначено перспективні завдання щодо адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку тисячоліття з урахуванням специфіки національного розвитку України до 2030 р., схвалених ООН: забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування. Наразі відбувається обговорення подальшого забезпечення Цілей сталого розвитку тисячоліття.

¹ Постанова про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року 2014 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>>.

² Небава, М.І., Ткачук, Л.М. *Управління регіональним розвитком*. Електронний навчальний посібник. <https://web.posibnyku.vntu.edu.ua/fmib/25nebava_upravlinnya_regionalnym_rozvytkom/01.html>.

³ Указ про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» 2015 (Президент України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>>.

⁴ Постанова про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року 2014 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>>.

⁵ Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» 2017. *United Nations Ukraine*. <http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf>.

Реалізація органами державної влади та органами місцевого самоврядування функцій управління ініціалізацією ІПР

Напрями діяльності	Функції			
	Планування	Організація	Мотивація	Контроль
Соціальне планування	Соціального-економічного розвитку	Структури та напрямів реалізації наукової, інноваційної та освітньої політики	Визначення стимулів до інтелектуальної діяльності	Моніторинг стану виконання показників соціально-економічного розвитку
Соціальне прогнозування	Візія майбутнього стану регіону	Візія організаційного середовища інтелектуальної діяльності	Бачення переваг інвестицій в інтелектуальну діяльність	Моніторинг темпів зростання регіону
	Прогнозування майбутнього передбачає врахування багатокомпонентних факторів, так як саме їх взаємодія визначить історичні перспективи науково-технічного прогресу і його соціальні наслідки, їх людський вимір. У майбутньому суспільстві повинні домінувати не тільки завдання придбання нового знання і оволодіння їм в процесі безперервної освіти, а й його людське і технологічне застосування (в тому числі в медицині і охороні здоров'я, у вихованні підростаючого покоління і соціальному забезпеченні, культурній і духовній сферах).			
Соціальне проектування	Створення моделей конструювання життєвого простору регіону	Реалізація соціальних технологій для відтворення ІПР	Проектування мотиваційного клімату, підвищення престижу інтелектуальної діяльності	Визначення ризиків та бар'єрів розвитку інтелектуальної сфери
Соціальне програмування	Визначення пріоритетів розвитку	Розробка регіональних програм	Програма підтримки обдарованої молоді	Моніторинг реалізації програм розвитку

Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року є результатом аналітичної роботи, яка здійснена українськими експертами за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України»¹.

При формуванні системи регіональних пріоритетів необхідно виходити з того, що розвиток технологій має відповідати цілям соціально-економічного розвитку країни, сприяти підвищенню рівня життя населення.

Крім того, при формуванні пріоритетів повинна враховуватися сформована структура науково-технічної сфери регіону, наявні в розпорядженні ресурси, технологічні можливості для реалізації обраних напрямків та налагодження галузевих стратегій та перспективи розвитку тих чи інших напрямків науки і техніки. Перевага повинна віддаватися розвитку технологій, що дозволяють досягати найбільш високих наукових результатів, які мають широку сферу практичного застосування, сприяють виробництву високотехнологічних товарів і послуг, володіють конкурентними перевагами на регіональних, національних і глобальних ринках.

¹ Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. *LIGA360*. <<https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6YF00A>>.

Це означає, що повинні бути створені передумови для залучення до фінансування відповідних напрямів ресурсів бізнес-сектору для просування технологічного розвитку за обраними пріоритетними напрямами. При цьому, з огляду на обмеженість ресурсів, вибір пріоритетних технологій і проєктів з їх розвитку повинен бути обмежений. Перевага повинна віддаватися розвитку тих напрямів, які можуть забезпечити максимальну віддачу.

Таким чином, вибір пріоритетів сталого розвитку є складним завданням, в основі якого знаходяться такі критерії¹:

- відповідність довгостроковим пріоритетам соціально-економічного розвитку (національних цілей розвитку) і викликам;
- відповідність накопиченому технологічному потенціалу і науково-технологічним ресурсам;
- максимальна соціально-економічна ефективність, тобто співвідношення досягаються ефектів і витрат на їх отримання.

Сформульовані цілі і завдання сталого розвитку повинні відповідати реальним пріоритетам суб'єктів економіки, перш за все держави, регіонів і громад. В іншому випадку набір пріоритетних технологій може виявитися незатребуваним учасниками науково-технологічного процесу.

Історично в Україні вибір орієнтирів науково-технічного розвитку відбувається на регулярній основі шляхом формування переліку пріоритетів і критичних технологій, згодом аналізуються і коригуються з урахуванням глобальних і середньострокових тенденцій соціально-економічного розвитку. На їх основі формуються Державні цільові програми, у межах яких фінансуються прикладні дослідження і розробки, що створюють основу технологічного розвитку країни.

При виборі пріоритетів необхідно враховувати, що всі інноваційні, інституційні, організаційні та фінансові пріоритети розвитку перспективних галузей повинні розглядатися у контексті ринків, які найбільш активно розвиваються.

В основі відбору пріоритетів регіонального розвитку повинні знаходитися принципи:

- зв'язку з державними пріоритетами, тобто спадкоємність методології вибору і використання державних переліків;
- врахування регіональної специфіки: наявні наукові розробки в регіоні, попит на інновації регіональними підприємствами, соціально-економічні потреби регіону;
- формування узгодженого бачення у стейкхолдерів регіону;
- розумна кількість виділених регіональних пріоритетів науково-технологічного розвитку (не більше 15-20);
- поєднання середньострокових і довгострокових завдань під час формування переліку пріоритетів, орієнтовний термін реалізації яких може варіюватися від 5 – 10 до 20 і більше років.

Концентрація інтелектуального потенціалу на пріоритетних напрямах в регіоні стає найважливішою умовою успішної реалізації інноваційної політики, сприяє науково-технічному розвитку держави, забезпечує вітчизняну промисловість передовими конкурентоспроможними технологіями. Виконання цих завдань забезпечується формуванням та реалізацією кола політик у різних сферах життєзабезпечення регіону, мета та завдання яких мають кореспондувати з метою регіональної політики (табл. 2).

У Цілі 3 Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 р. зазначено, що «ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає створення бази для реалізації ефективної державної регіональної політики ..., що сприятиме розв'язанню проблем регіонів... Для досягнення цієї цілі також необхідні значні інвестиції у розвиток людського капіталу – навчальні та практичні програми підвищення кваліфікації спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які відповідають за формування і реалізацію державної регіональної політики та здійснення контролю за станом її реалізації»².

¹ Лібанова, Е.М., Хвесик, М.А. (ред.) (2014). *Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь*. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 776.

² *Постанова про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року 2014* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>>.

Цілі реалізації політик для забезпечення ініціалізації інтелектуального потенціалу регіону

Назва політики	Цілі та завдання
Інноваційна політика	Розвиток, раціональне розміщення та ефективне використання науки і техніки, збільшення їх впливу на розвиток економіки, підвищення якості життя населення, забезпечення прогресивних структурних перетворень у сфері матеріального виробництва, підвищення його ефективності і конкурентоспроможності продукції, поліпшення екологічної ситуації та захисту інформаційних ресурсів, зміцнення обороноздатності держави та безпеки особистості, суспільства і держави, зміцнення взаємозв'язку виробництва, науки і освіти.
Освітня політика	Підготовка достатньої кількості кваліфікованих кадрів вчених, інженерів, техніків, управлінців високого рівня, що забезпечують ефективне застосування наукових знань на практиці, додаткове фінансування на підготовку фахівців, формування та надання власної матеріально-технічної бази для підготовки фахівців і виконання досліджень
Науково-технічна політика	Концентрація наукового потенціалу, фінансових і матеріальних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки – основних сфер досліджень і розробок, реалізація яких повинна забезпечити значний внесок у соціальний, науково-технічний та промисловий розвиток регіону і в досягнення за рахунок цього національних соціально-економічних цілей.
Молодіжна політика	Розвиток мотивації молоді до інтелектуальної діяльності через безперервність, наступність і привабливість системи освіти та науки, орієнтованої на професійну діяльність, за допомогою інформаційного супроводу (регіональні програми для учнів), допомога молодим науковцям, бізнес-інкубатори
Інформаційна політика	Забезпечення відкритості комунікаційних каналів для обігу інформації та трансферу знань
Міжнародне науково-технічне співробітництво	Забезпечення відповідності міжнародного науково-технічного співробітництва завданням розвитку та реформування науки з урахуванням інтересів національної безпеки, євроінтеграційного вектору розвитку.

Від компетентності на рівня знань публічних службовців залежить якість реалізації механізмів управління регіональним розвитком.

Виходячи з важливості функцій інтелектуального потенціалу регіону, до змісту управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону можна віднести: визначення потреби регіону в ЗВО, наукових установах, інноваційних центрах з урахуванням стратегії розвитку регіону, обсягу і структури виробництва продукції, послуг; систему загальної та професійної підготовки кадрів; кадрову політику (взаємозв'язок із зовнішнім і внутрішнім ринком праці, вивільнення, перерозподіл та перепідготовка кадрів); оцінку діяльності та атестацію кадрів, орієнтація на її заохочення та просування працівників за результатами праці; міжособистісні відносини між різними суб'єктами суспільства, в тому числі між працівниками і роботодавцями, органами влади та управління, адміністрацією та громадськими організаціями.

В умовах децентралізації державної влади та реалізації адміністративно-територіальної реформи розширюються можливості для концентрації наукової та інноваційної діяльності на рівні регіону.

Провідні підприємства регіону визначають потреби регіону у випускниках ЗВО, а також розробляють систему професійних стандартів, яка забезпечить вимоги до професійного рівня працівників, з урахуванням забезпечення якості та продуктивності виконуваних робіт.

Стратегічне партнерство влади, громадянського суспільства та бізнесу з метою розвитку ІПР забезпечить збалансованість професійно-кваліфікаційної структури попиту та пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці з урахуванням потреби галузей економіки у відповідних категоріях працівників і коректування структури освітньо-професійних програм.

Важливим елементом управління ініціалізацією ІПР є виявлення та усунення чинників та бар'єрів, що перешкоджають його нарощуванню та реалізації, зокрема: низька затребуваність результатів наукової діяльності; відсутність зв'язку між попитом та пропозицією робочої сили, відтік кваліфікованого персоналу в інші регіони, маргіналізація соціальної групи виробників інтелектуального продукту; корупція в соціально-економічній системі регіону; складна демографічна ситуація в регіоні; низький рівень початкової підготовки абітурієнта, недостатність практикоорієнтованої підготовки; порушення зв'язку проходження продукту всередині інноваційного циклу.

Перешкоди нарощування інтелектуального потенціалу регіону можуть виникати в результаті управлінської діяльності некомпетентних фахівців, які розробляють концепцію діяльності ЗВО, формування пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону в особі регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування, керівників підприємств регіону або ЗВО. В такому разі однією з головних функцій управління стає функція контролю виконуваних дій.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Реалізований інтелектуальний потенціал регіону стає його інтелектуальним капіталом, його активом, який використовується, продається і обов'язково приносить вигоду у вигляді результатів інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності, а також в особі тих фахівців, які володіють універсальними знаннями і можуть вирішувати поставлені перед ними стратегічні завдання забезпечення пріоритетів сталого регіонального розвитку.

Включення до переліку основних цілей і завдань соціально-економічного розвитку регіону проблематики управління ініціалізацією ІПР розширює завдання управління, змінює функції і структуру відповідних служб. Так, однією з найважливіших функцій управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону в зв'язку зі зростанням ролі людського чинника в сучасному виробництві стає управління розвитком інтелектуального потенціалу ЗВО, які здійснюють підготовку висококваліфікованих кадрів для наукоємних виробництв.

На підставі вищевикладеного, головне й найбільш складне питання, що постає перед регіональними органами влади, полягає в тому, щоб визначити, яким має бути управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону, для збереження, розвитку та трансферу знань та інновацій. Успішна реалізація процесу управління ініціалізацією інтелектуального потенціалу регіону дозволяє досягти його якісно нового рівня.

References:

1. Veretnykova, O.V., Krykun, N.O. (2012). *Metodyka otsinky intelektualnoho potentsialu rehionu* [Methods for assessing the intellectual potential of the region]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative economy], 7, 131-140. [in Ukrainian].
2. Hliznuta, I.O. (2016). *Vyznachennia skladovykh ta otsinka innovatsiinoho potentsialu rehionu* [Identification of components and assessment of the innovation potential of the region]. *Tehnologicheskij audit i rezervy proizvodstva* [Technological audit and production reserves], 3/5(29), 11-14. [in Ukrainian].
3. Hunko, V.I. (2009). *Intelektualnyi potentsial rehionu: sutnist, struktura, problemy formuvannia ta vykorystannia* [Intellectual potential of the region: essence, structure, problems of formation and use]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky* [Bulletin of Cherkasy University. Series: Economic Sciences], 153, 95-100. [in Ukrainian].
4. Dyba, L.M. (2011). *Sutnist poniat intelektualnyi potentsial ta intelektualnyi kapital yak ekonomichnykh katehorii* [The essence of the concepts of intellectual potential and intellectual capital as economic categories]. *Ekonomichni visnyk universytetu* [Economic Bulletin of the University], 17. <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Dyba.pdf> [in Ukrainian].
5. Dykan, O.V. (2015). *Kontseptsiiia formuvannia intelektualnoho potentsialu rehionu dlia aktyvizatsii innovatsiinoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv* [The concept of forming the intellectual potential of the region to intensify the innovative development of industrial enterprises]. *Naukovyi ohliad* [Scientific review], 11, 21. <<https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/647>>. [in Ukrainian].
6. Libanova, E.M., Khvesyk, M.A. (ed.) (2014). *Sotsialno-ekonomichniyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv: natsionalna dopovid* [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions: a national report]. Kyiv: DU IEPSSR NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

7. Maniv, S.Z. (2008). Orhanizatsiini, finansovo ekonomichni, sotsialni problemy realizatsii intelektualnoho potentsialu rehionu [Organizational, financial, economic, social problems of realization of intellectual potential of the region]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], 5, 108. [in Ukrainian].
8. Molina, O.V. (2012). Intelektualnyi potentsial rehionu yak dzherelo ta mira yoho innovatsiinosti [The intellectual potential of the region as a source and measure of its innovation]. *Problemy nauky* [Problems of science], 5, 9-14. [in Ukrainian].
9. Natsionalna dopovid «Tsili staloho rozvytku: Ukraina» 2017 [National Report "Sustainable Development Goals: Ukraine" 2017]. *United Nations Ukraine*. <http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf>. [in Ukrainian].
10. Nebava, M.I., Tkachuk, L.M. *Upravlinnia rehionalnym rozvytkom*. Elektronnyi navchalnyi posibnyk [Regional Development Management. Electronic textbook]. <https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/25nebava_upravlinnya_rehionalnym_rozvytkom/01.html>. [in Ukrainian].
11. Nosova, T.I. (2014). Ekonomichna sutnist katehorii «intelektualnyi potentsial» [The economic essence of the category "intellectual potential"]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky* [The mechanism of economic regulation], 2, 159-166. [in Ukrainian].
12. Pererva, P.H., Hliznutsa, M.Iu. (2015). Benchmarkinh yak metod otsiniuvannya intelektualnoho potentsialu rehioniv [Benchmarking as a method of assessing the intellectual potential of regions]. *Marketynh i menedzhment innovatsii* [Marketing and innovation management], 4, 11-19. [in Ukrainian].
13. Petrenko, V.P. (2006). *Upravlinnia protsesamy intelektokorystuvannya v sotsialno-ekonomichnykh systemakh* [Management of intellectual use processes in socio-economic systems]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. [in Ukrainian].
14. *Postanova pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku 2014* [Resolution on approval of the State Strategy for Regional Development for the period up to 2020 2014] (Kabinet Ministriv Ukrainy) [(Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>>. [in Ukrainian].
15. *Proiekt Stratehii staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku* [Draft Strategy for Sustainable Development of Ukraine until 2030]. *LIGA360*. <<https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6YF00A>>. [in Ukrainian].
16. Revak, I.O. (2015). *Intelektualnyi potentsial u systemi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: problemy teorii ta praktyky* [Intellectual potential in the system of economic security of Ukraine: problems of theory and practice]. Lviv: LvDUVS. [in Ukrainian].
17. Tkachenko, V.A. (2012). Kontseptualno-analitychna systema kompetentsii formuvannya innovatsii zrostantia intelektualnoho potentsialu [Conceptual-analytical system of competencies of formation of innovations of growth of intellectual potential]. *Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu* [Bulletin of the International Nobel Economic Forum], 1 (5), 1, 404-428.
18. *Ukaz pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina-2020» 2015* [Decree on the Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020" 2015] (Prezydent Ukrainy) [(President of Ukraine)]. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>>. [in Ukrainian].
19. Chychkalo-Kondratska, I.B., Tenytska, N.B. (2012). Naukovi pidkhody do rozuminnia ekonomichnoi sutnosti katehorii «intelektualnyi potentsial rehionu» [Scientific approaches to understanding the economic essence of the category "intellectual potential of the region"]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], 8. <<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1309>>. [in Ukrainian].
20. Chumachenko, H.V. *Metody otsinky intelektualnoho potentsialu v umovakh transformatsiinoi ekonomiky* [Methods for assessing intellectual potential in a transformational economy]. <<https://www.hozpravo.snu.edu.ua/chumachenko.doc>>. [in Ukrainian].